1

У травні минулого року зі мною трапилася неймовірна річ. У своїй поштовій скриньці я знайшла оголошення, вирізане з газети. Там було написано:

"ПОТРІБНА ЧОРНЯВА НАВЧИТЕЛЬКА МУЗИКИ (ГІТАРА). ВИМОГИ: ЗРІСТ БІЛЯ 170, ОБ'ЄМ ГРУДЕЙ І СТЕГОН ПРИБЛИЗНО ОДНАКОВИЙ."

Під дивним оголошенням була адреса, за якою слід звернутися.

– Gare Montparnasse, – прочитала я.

Той, хто дав оголошення, жив у шостій окрузі. Тоді я ще нічого не підозрювала. Але то був рік, коли я любила лише найсолодше: чоловічі парфуми "Van Cleef", восени – липкий виноград, а навесні – черешні, наддзьобані птахами. Вже від січня мені вдавалося ловити на льоту випущені з рук речі, перш ніж вони впадуть, і я була щаслива, що врешті виросла і що вже можу єбатися.

Я машинально поклала папірець у кишеню, як завжди, взяла гітару і зійшла сходами вниз. Щось мені докучало. Я чорнява, відповідного зросту, та й усе інше підходило до того, що було в оголошенні. Перед оголошеннями я не можу встояти, і за ними мене завжди чекає якийсь метелик, котрий викличе землетрус. Та моя мишоловка завжди була швидшою за мене. Ось і тепер вона вже знала. Як завжди, знала все раніше, ніж я.

Був ранок. Коли я відчинила браму, з імли виринув 96-й автобус. Він повільно наближався до своєї зупинки перед моїм домом на Rue des Filles du Calvaire. На боці в нього на усю довжину були написані назви зупинок:

PORTE DES LILAS – PYRENEES – REPUBLIQUE – FILLES DU CALVAIRES – TURENNE – HOTEL DE VILLE – ST.MICHEL – GARE MONTPARNASSE.

Автобус зупинився переді мною, і двері тихо відчинилися. Він ніби заманював мене. Спокуса була непереборною. Я сіла й поїхала на Montparnasse, просто за адресою з газети. На дверях не було жодної таблички з іменем, але ж і в оголошенні не було імені – лише адреса й телефон.

Двері мені відчинив хлопець приблизно мого зросту. Я ледве його впізнала. Блідість на його обличчі була такою, наче передавалася принаймні чотири-п'ять поколінь. І в тій блідості вгадувалося щось схоже на пруг. Але я відразу зрозуміла, що це він, мій коханець. Той, з котрим я познайомилась у Греції. Через стільки років він знову підписався на мені тією своєю посмішкою, що може обпалити. Тимотей із золотистою бородою, наче зірваною з куща винограду. Я хотіла було відразу піти звідти, та, на диво, він ні на мить нічим не виказав, що ми вже знайомі. Поводився так, ніби й не вчив мене ворожити на спогляданні прутня. У деякі моменти він поводився і виглядав наче хтось інший. Навіть дуже ввічливо поцікавився, як мене звати, і згодом тримався так, ніби ніколи раніше не чув того імені. Це було настільки переконливо, що я залишилася.

– Ви – вчителька? – спитав він, впускаючи мене до помешкання. Від нього війнуло якимось незнайомим, приємним запахом парфумів, як на мене, дещо солодкавим, густим, мов олія. То було не "Azzaro" – Eau de Toilette, яким він колись користувався. Він мене вивів на середину просторої кімнати і зміряв поглядом з голови до п'ят, ніби бачив уперше.

– Гадаю, ви підходите, – замислено процідив він, – у вас природній колір волосся?

– Чого бракує моєму волоссю? Натуральне чорне волосся. Бельгійська чорна барва... Хіба ви не ставили таку вимогу у своєму

нечемному оголошенні? – я підхопила його гру, вдаючи що ми раніше й не кохалися, щойно впаде дощ.

Та волосся в мене кучерявиться, коли я відсторонена або закохана, а коли пісяю на кропиву – випрямляється. Я глянула мимохідь у найближче дзеркало й побачила, що на голові в мене "афро". Я була на злеті. Сказавши, скільки беру за урок, попередила, що після п'ятого заняття, якщо не буде результатів, навчання припиняється. Потім посадила його біля себе на канапу, взяла акорд і почала:

– Перш ніж розпочнемо урок, я вам розкажу, що треба знати про пальці, коли ви граєте. Великий палець на правій руці – це ви, а на лівій – ваше кохання. Решта пальців – то люди довкола вас. Два середні пальці означають: правий – вашого друга, лівий – ворога; безіменний на правій руці означає вашого батька, на лівій – матір; мізинці – дітей, хлопчика й дівчинку, а вказівні – предків... Думайте про це, коли будете грати.

– Якщо це так, – мовив він, – музику з гітарних струн добуває моя ліва рука, а це значить, коли вірити вашій баєчці, що на них грають моя кохана, моя мати, мій ворог, моя бабуся й моя майбутня донька, якщо я її заслужу. Словом, це жіноча гра, особливо якщо моїм головним ворогом теж виявиться жінка. А ви, – на мить він став моїм учителем, – коли пораните палець, майте на увазі те, про що говорили мені. Не думайте, що та ранка стосується лише вас. Рани на пальцях попереджають про хвороби й небезпеку для близьких вам людей або тих інших, які вас ненавидять...

Після такого його випаду я трохи знітилась і швиденько перейшла до уроку, звертаючись до нього й далі на "Ви", як і він до мене. Я йому показала, як ставити пальці для початкового акорду, і він це легко засвоїв. Але правою рукою навіть не торкнув струн. Ні на першому, ні на наступних уроках. Він знав напам'ять позиції пальців лівої руки і вже почав дуже точно і вправно виконувати ними першу мелодію, котру я йому задала, проте й далі, незважаючи на мої вимоги, не грав правою

рукою. То були добре оплачувані німі уроки музики. Тоді я відчула, що мій parfum spray "Molineux" якось губиться в присутності того не знайомого мені запаху туалетної води, якою він тепер користувався. В один з наступних днів я побризкалась туалетною водою "Paco Rabanne" – La Nuit, Eau de Parfum.

– Чому б нам не підключити й праву руку? – спитала я його. – Мушу вам нагадати, що завтра п'ятий урок, і я більше не прийду, якщо ви й далі гратимете без звуку.

– О Боже, як ви одягнені! – перебив він мене незадоволено й підвівся. – Я не можу вчитися, коли бачу вас у такому одязі...

Я страшенно здивувалась. Він узяв мене за руку, наче маленьку дівчинку, ми спустилися на вулицю і зайшли у два-три бутіки. З неймовірною спритністю й безпомилковим смаком він купив мені чудову спідницю, картаті панчохи і шотландську шапочку з помпоном, потім плащ на два боки і сорочку з емальованими ґудзиками. Просто тут, в магазині він примусив мене все це вдягнути. Продавщицям звелів скласти в пакет той одяг, який я щойно зняла, і викинути геть. Усе моє обурення кудись поділося, досить було одного погляду в дзеркало.

– Ну от, тепер можна продовжити урок, – мовив він задоволено, і ми повернулися в його квартиру.

На цьому місці я мушу сказати, що мене вже почало лякати те, що він вперто робить вигляд, ніби ми ніколи раніше не бачились. Я сіла з гітарою, щоб продовжити заняття, але він не взяв, як зазвичай, свій інструмент. Несподівано він підійшов до мене ззаду, обняв мене і, коли я хотіла звільнитися з його обіймів, взяв перший акорд на моїй гітарі, не випускаючи мене. Акорд був кришталево чистим, права рука робила свою справу безпомилково, і він тихо, хриплуватим голосом заспівав старовинну пісню, якої я його навчила на третьому німому уроці. Через кожні два слова він цілував мене в шию, а я глибоко вдихала запах отих

його незвичайних парфумів, яких я ні в кого перед тим не зустрічала. Тільки от слова були не французькі, а з якоїсь дивної, не знайомої мені мови:

У сорочці тихій завтрашніх порухів

Нерухомо

Прикипів очима до грудей твоїх –

Хай серце нагодують...

– Це сербські слова? – спитала я.

– Ні, – відповів він, – чому це ви так подумали?

Посеред пісні він перестав грати і повільно почав мене роздягати. Спершу зняв шапочку й туфлі, далі перстені та пояс із перламутровою застібкою. Потім через сорочку розстебнув на мені станик. Тоді я взялася роздягати його. Тремтячими пальцями зняла з нього сорочку і все інше, а коли ми нарешті залишилися голі, він кинув мене на ліжко, сів поруч, високо задер свої ноги й натягнув на себе, одна за одною, мої шовкові картаті панчохи. Я із жахом побачила, що мої щойно стягнені панчохи пасують йому набагато краще, ніж мені, а за мить переконалася, що те ж саме стосується і моєї нової спідниці, й сорочки, котрі він теж одягнув на себе. Ось такий, повністю вбраний в одяг, який мені щойно купив, він опускає руки вздовж стегон, взуває мої туфлі, розчісується моїм гребінцем, на ходу вдягає мою шапочку з помпоном, малює губи моєю помадою і, притьмом спустившись по сходах, біжить кудись у місто.

Я сиділа без слів і без одягу сама у квартирі, і мусила обирати одне з двох: або піти звідти в його чоловічому одязі, або чекати на нього. І тут мені дещо спало на думку. В скрині я знайшла чудову старовинну

жіночу сорочку, розшиту срібною ниткою. З монограмою "А" на комірі. І спідницю зі шнурівкою. На підшивці спідниці було вишито "Roma". Той старий одяг привезли з Італії. Все це цілу вічність ніхто не носив, ну то й що, подумала я. Воно мені личило, я вдяглась і вийшла на вулицю. Він сидів у ресторані неподалік від дому і пив "Сотерн", заїдаючи його гусячим паштетом. Щойно він мене помітив, очі в нього заблищали, він підвівся й поцілував мене куди пристрасніше, ніж годилося б цілуватися двом високим дівчатам увечері на вулиці. В тому поцілункові моя губна помада дивно запахла на його губах, і ми поспіхом повернулися в його квартиру.

– Як тобі шалено личить одяг моєї тітки, – прошепотів він і ще на сходах почав розстібувати на мені ґудзики. Ми навіть не замкнули двері, він був на мені, прямий, наче стрибун у воду, з'єднавши долоні в мене над головою і випроставши складені докупи ступні. Прямий, мов спис, чий політ переживе його. Далі я нічого не пам'ятаю...

Найкращі хвилини свого життя людина забуває найшвидше. За миттю найвищої самореалізації, оргазму або чарівного сну настає забуття, амнезія, стираються спогади. Бо під час найкращих снів, під час найвищого творчого акту – зачаття дитини – людська істота на мить підіймається по драбині життя на кілька щаблів над собою, та не може там довго втриматись і, падаючи назад, у реальність, мусить якнайшвидше забути ті хвилини просвітлення. За життя ми не раз буваємо в раю, та пам'ятаємо лише вигнання...

***

Наші уроки музики перетворилися на дещо інше. Він був наче зачарований мною. Одного ранку сказав, що хотів би показати мені свою матір і тітку.

– Але, – додав він, – для того, щоб ти їх побачила, нам треба поїхати в Котор, у наш родинний дім, який я нещодавно успадкував. Це в Чорногорії. Війна там уже скінчилась, і можна туди їхати.

Тут він показав мені старовинний позолочений ключ із голівкою у вигляді персня. Якщо одягнути ключ на палець, здавалося, що на руці – перстень із гарним коштовним сардоніксом. Він мені його надягнув, і це було схоже на заручини. Тієї ж миті зі мною сталося щось дивне. Подумки я побачила не сам будинок, а те, що всередині, і там, як підказувала вага ключа, цілком ясно було видно якісь сходи, що розходилися на два боки. Та я не відповіла, чи хочу…

2

Коли ми приїхали, в Которі панував штиль. Човни витали в повітрі над своїми перевернутими відображеннями, наче моря взагалі не було. По білих схилах гір ковзали чорні тіні хмар, схожі на прудкі рухомі озера.

– Тут надвечір простягнеш руку – і ніч падає тобі просто на долоню, – мовив він.

– Не показуй мені, де ваш дім, – сказала я, надягнувши голівку ключа на палець, – думаю, я сама зможу знайти до нього дорогу, тобто ключ приведе мене просто до свого замка.

Так і сталося. Я йшла, тримаючи ключа перед собою, і опинилася на невеличкій площі. То була, як виявилося, Салатна площа, і перед нами постав дім його предків – которський палац Врачен. Він мав номер 299.

– Що значить Врачен? – спитала я його.

– Не знаю.

– Як то не знаєш?

– Не знаю.

– Жартуєш, – сказала я.

Якусь хвильку ми стояли під родинним гербом. Два кам'яні ангелочки над нашими головами тримали ворону на золотій перекладині.

– Справжня старизна, – сказав він, – у ній є звуки, котрим щонайменше чотири століття. За комуністів, після Другої світової, палац був націоналізований. Недавно тутешні власті повернули його нашій родині. Ми знаємо, що в XIV столітті він був власністю вдови Міха Врачена, пані Катени. Катеною звали й мою матір...

Тепер стіни будинку були вкриті червоним шпаровинням із подрібненої цегли. Та мене це не цікавило. Мені страшенно кортіло побачити, що там всередині. Я відімкнула браму. У дворі був кам'яний колодязь. Величезний, старіший за будинок, наповнений звуками з XIII сторіччя. Щойно ми увійшли, на мене повіяло запахами, котрі пережили не одне століття, і я подумала, що ворожий запах якого-небудь дому може прогнати жінку ще з порога, не дозволивши їй увійти. Тут переді мною показалися сходи, що розходились на два боки. Я їх одразу впізнала. Їх прикрашав настінний живопис із підписом якогось італійського маляра на ім'я Napoleon D'Este. Та це було найменш важливим. На другому поверсі кожне відгалуження сходів закінчувалось прекрасним жіночим портретом.

– Їх я й хотів тобі показати, – сказав він, – оця справа, чорнява, то моя тітка, а та друга – мати.

Я побачила в золотих рамах двох красунь, одна з яких була зображена із чудовими зеленими сережками на фоні чорного, наче воронове крило, волосся, а друга була іще вродливіша, тільки зовсім сива, хоча молода й висока, як і перша. На руці в неї був перстень із

коштовним каменем сардоніксом, в якому я впізнала голівку того самого ключа, котрий був зараз на моєму пальці. На обох портретах стояв підпис одного й того ж художника – Маріо Маскареллі.

Однак нас ніхто не зустрів. Марно я чекала, що вийде його мати, пані Катена, або тітка. Ніхто так і не з'явився. Мозаїка з кості та дерева на підлозі й інкрустовані двері привели нас до кімнат на другому поверсі й маленької домашньої каплички, яка знаходилась над аркою вуличного переходу. Там у напівтемряві молилася, вклякнувши на колінах, якась старенька. Я було подумала, що то його мати чи тітка, та коли сказала йому про це, він мило розсміявся.

– Ну що ти, це ж Селена, наша стара служниця.

У третій кімнаті були поясні портрети тих же ж двох красунь, дуже подібних одна до одної. На тітчиному портреті була намальована гітара, на материному виднілася вдалині якась которська церква. Тоді він мені й сказав, що тітка подарувала свої коштовні сережки його майбутній дівчині.

– За однієї умови, – додав він. – Моя дівчина має вміти грати на гітарі. Судячи з усього, сережки призначені для тебе.

Тоді я спитала:

– Де вони?

Він відповів, що обидві вже давно мертві.

– Хіба сережки можуть померти? – здивувалась я, на що він знову розміявся і вийняв із кишені пару чудових італійських сережок, наче дві зелені сльози. То були ті самі сережки, які я бачила на портреті його тітки, котрий висів над сходами.

– Мама й тітка давно померли, – сказав він, – маму я майже не пам'ятаю, а тітка була мені замість матері. Ти бачила, які вони були вродливі...

Я вибачилась, він ушморгнув мені сережки у вуха, поцілував, і ми пішли далі оглядати дім. Все було неймовірно старим і зношеним. В одній кімнаті я побачила два ліжка, чоловіче й жіноче. Чоловіче було обернуте на північ, а жіноче – на південь. Чоловіче ліжко було вузеньким і, схоже, його принесли з якогось корабля. Жіноче було величезним, зробленим з кованого заліза, мало шість ніжок і було прикрашене латунними яблуками. Таке високе, що на ньому можна було накривати вечерю, наче на столі.

Зелені сережки в моїх вухах раптом запахли. Їхній аромат трохи нагадував той його солодкавий німий акорд.

– Що це за ліжко? – спитала я, показуючи на те, що було зроблене з кованого заліза.

– Це ліжко на три особи. Третя особа з нього завжди зникає.

– Як це?

– Дуже просто. Коли жінка завагітніє, з ліжка зникає її чоловік. Коли дитина виросте, вона покидає мамину постіль. І тоді там зазвичай з'являється коханець. Або коханка. І так далі...

Ми з'їли легеньку вечерю, не сідаючи до столу. З неймовірною спритністю пальців і швидкістю рухів, яка не впадала у вічі, він подав мені "мицву" – єврейський сир у вигляді олівця, загорнутого в сріблястий папір, і медову ракію, що пахла воском. Потім запропонував мені три вишеньки, сказавши, що кісточки я можу залишити собі. Кісточки в тих вишень були насправді трьома перлинами, які поклали в ягоди, а з мушель їх вийняли більш як сто років тому...

***

Ранки в Которі солоні, а світає тут після сніданку… Майже щодня він вирушав уранці до якоїсь контори, щоби переглянути свої документи на право власності. В неділю ми ходили до церкви. Селана і я – в католицьку катедру св. Трипуна, а Тимотей – у православний храм св. Луки. Потім ми разом ішли на каву на Збройну площу. Одного разу він повів нас через затоку в Столив, де була церковця, наполовину східнохристиянського обряду, а наполовину римо-католицька. Того дня я знайшла вдома віяло його матері. На віялі дрібними літерами було написано:

Як тіло має члени, так їх має й душа. Так ми приходимо до подвійної реальності. Божественна чеснота (інтуїція), людська чеснота (думка, яка божеству не потрібна), сон (який теж є істотою), мрія, знання, спогади, почуття, поцілунок (який є невидимим світлом), страх і нарешті смерть – все це члени душі. Душа їх має десять – удвічі більше, ніж тіло має органів чуттів. Вони душі допомагають рухатися по світу, який вона тримає в собі…

Якось уранці ми снідали вдвох із Селеною. Вона поставила на стіл вугра, смаженого на молоці, та зелений салат із єдиною крапелькою сонця, котру ми мали в домі. На руках замість рукавиць в неї були старі панчохи, з яких визирали лише пальці.

– Я бачила ті прекрасні картини. Ви знали тих жінок? – спитала я італійською, якою вона говорила краще за мене. Селена вишкірила в посмішці зуби, покришені могутніми хвилями сербських та італійських слів, які їх десятиліттями сточували, облизували й ґлянцували в припливах, повторюючись до непритомності завжди в одному й тому ж роті. Несподівано вона мовила:

– Вважай, дитинко, жінка може постаріти за одну мить, навіть посеред любощів. А тим картинам краще б не висіти там одна напроти іншої. Жодній з них це б не сподобалось. Ні Анастасії, ні Катені.

– Чому?

– Вам Тимотей не розповідав?

– Ні. Я гадала, вони ще живі, і, їдучи сюди, думала, що він хоче познайомити мене з ними. Тепер ясно, що я помилялася.

– Вони вже давно померли. Тимотеєва мати, Катена, коли віддалася в цей дім, мала таке ж чорне волосся, як і сестра її Анастасія, котру вона привезла із собою. Вони були схожі одна на одну. Та їхній батько, багатий купець, грек, який увесь час був десь у дорозі, Анастасію виховав у Італії, а її сестру Катену – в Греції, в Солуні.

Пам'ятаю, пані Катена мала чудовий голос, який мінився, наче полум'я у вогнищі. Ввечері, бувало, я слухала, як вона тихенько співає у спальні свого чоловіка. То був якийсь дивний спів, його переривали зітхання та зойки. Та мене не обдуриш. Я швидко допетрала, що воно таке. Хазяїн Медош любив, щоб вона над ним співала, коли вони кохалися. Часом він замовляв повільні, тихі наспіви, як-от "День для мене смеркається двічі...", де кожний рядок, як морська хвиля. Тоді вони кохалися дуже довго. А іншим разом вона йому співала швидкі мелодії. Здається, того вечора, коли зачала Тимотея, вона проридала пісню "Тихо так, немов тоді, як мовчать блакитні квіти..."

А в той час її старша сестра Анастасія сиділа у своїй кімнаті з вервицею на колінах і слухала. Проте й вона не могла мене обдурити. Вервиця їй слугувала не задля молитви. Тому вона її і не брала до церкви. Вона сиділа в темряві й перебирала вервицю, згадуючи свої колишні кохання там, в Італії. Кожна бурштинова намистина мала своє ім'я. Ім'я коханого. А деякі ще не мали імені. Чекали, що його їм дасть

майбутнє. І чекали недовго. Та й нічого дивного. В Анастасії очі були, наче два перстені. Я тоді ще прислуговувала не їй, а чоловікові господині, хазяїну Медошу, та всі знають, що сталося потім.

– Я не знаю. Розкажіть.

– Пані Катена, мати Тимотея, загинула на дуелі.

– На дуелі! В другій половині XX століття? З ким?

– З іншою жінкою, котра хотіла відібрати в неї кохану людину.

– Господи Боже! Щось відомо про неї, про ту іншу?

– Звичайно, відомо, ви носите її сережки, тож знову все залишається в родині. Обидві вони вже покійниці, так що можна про це й розповісти.

ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ СЕЛЕНИ

Як я вже сказала, та інша жінка була панна Анастасія, старша сестра пані Катени, портрет якої ви бачили над сходами з правого боку. Хазяїн Медош, батько Тимотея, не встояв перед чарами тієї красуні, котра спала у своєму волоссі, наче в чорній постелі...

Судячи з усього, існував таємний спосіб порозуміння між хазяїном Медошем і його свояченицею через страви, які подавалися на вечерю. Анастасія щодня давала розпорядження, що варити, і ті страви, котрі я готувала під її пильним оком, були наче любовною обіцянкою того, що діятиметься того вечора в постелі Анастасії, якщо до неї прийде хазяїн Медош. Важко сказати, але можна було здогадатися, що одну насолоду обіцяла пивна юшка з кропом, іншу – заєць у порічковому соусі, а ще якусь третю – вино з фруктами. Вечері, власне, були чимось на кшталт любовних листів. Ув очах хазяїна Медоша з'являвся особливий блиск, коли панна Анастасія веліла мені подавати на стіл устриці св. Якова з

грибами. Що відбувалося після тих вечерь в Анастасіїній спальні, я не знаю, та пані Катена була у відчаї, за одну ніч посивіла з ревнощів, отака сива вона й на портреті, який писали з неї тоді, коли вона вже носила Тимотея...

Та чоловік ходить у снах по грязюці стільки ж, скільки й наяву. Коли настав час, хазяїн Медош послав дружину родити в Сараєво, де тоді жив його батько. Коли народився Тимотей і пані Катена повернулась у спальню свого чоловіка, можна було сподіватися, що його пристрасть до свояченици мине, як минають інші пристрасті в людському житті. Але зв'язок між хазяїном Медошем і його свояченицею Анастасією не перервався.

Пані Катена була сильною та енергійною жінкою. Вона вирішила зробити рішучий крок і врятувати свою сім'ю. Одного вечора, коли Анастасія замовила устриці св. Якова з грибами, не знаючи, що пана Медоша немає в Которі, пані Катена замість устриць поставила на стіл чоловікову скриньку з фамільними пістолями. Наладувала їх і відверто сказала сестрі, нехай вибирає. Або негайно, ще цієї ж ночі поїде з Котора назавжди і залишить у спокої її родину, або вийде на світанку стрілятися на пістолях. Таке вже давно не було в моді, навіть у мій час, а тим паче в їхній, оті дуелі, навіть між чоловіками. Проте пані Катена вирішила розв'язати ту справу в поєдинку з рідною сестрою...

Анастасія, дивлячись на Катену своїми гарними нерухомими очима, тихо спитала:

– Чому ж на світанку?

А тоді голосно додала:

– Бери пістолі і негайно спускайся на берег!

Я тоді вже була служницею Анастасії і, хоч не хоч, мусила йти з ними. Через "Браму для сміття" ми спустилися до моря. Встромили в землю між двома каменями на березі стару шаблю, котру мені звеліли взяти зі стіни в будинку, і повісили на неї ліхтар. Дув юго, ребристий холодно-гарячий вітер, і двічі гасив вогонь. Нічого не було видно, ані чути через дощ і шум хвиль. Вони взяли пістолети, обернулися спиною одна до одної й до ліхтаря, а я мусила рахувати, поки сестри не зробили по десять кроків. Вони мали право на два постріли, по черзі. Першою стріляла пані Катена і не влучила.

– А тепер добре цілься, бо наступного разу я не промахнусь, – гукнула вона сестрі крізь вітер. Тоді Анастасія випросталась на увесь зріст і поволі спрямувала свою зброю на себе. Постояла так хвилинку, потім поцілувала свій пістоль в цівку й вистрелила в сестру. Вбила її на місці. Через отой поцілунок.

Справу зам'яли, начебто стався нещасний випадок. Тіло ми перенесли в будинок і сказали, що пістоль вистрелив, коли пані чистила стару чоловікову зброю. Що там казати, господар Медош ледве все те пережив. Спершу йому наче мову відібрало, а потім він махнув рукою і мовив:

– Злочин, скоєний тоді, коли дме юго, навіть суд карає вдвічі м'якшим покаранням.

Мабуть, йому примарилося, що він молодий, чи що, тож він капітулював і помирився зі свояченицею. А що було робити? Ми обоє мовчали, і він і я, заради дитини. Бо після смерті Катени дитину взяла сестра покійної й залишилася жити в домі Врачена. Вона й виростила Тимотея. Коли вони виїхали з Котора, панна Анастасія повернулася до свого батька і хлопчика відвезла з собою. Вона була йому як мати. Жили вони разом в Італії, поки хлопець не підріс, і тоді хазяїн Медош забрав його до себе в Белґрад. Тимотею важко було пережити ту розлуку, гадаю, він ще й зараз страждає через те...

Кажуть, – закінчила свою оповідь стара служниця, – що ненависть живих перетворюється на любов мертвих, а ненависть покійних – на любов живих. Не знаю. Але знаю, що для щастя треба мати дар, для щастя потрібен слух, як для співу чи танцю. Тому я думаю, що щастя передається у спадок і його можна заповісти.

– Не зовсім так, – відрізала я, – щастя не успадковується, воно будується, цеглина за цеглиною. Зрештою, важливіше, як ти виглядаєш, ніж те, чи ти щаслива…

3

Наступного дня я знайшла в одній із шуфляд пару шовкових рукавичок. У одній з них була пляшечка з пахучою олійкою. На пляшечці було написано щось, чого я не розуміла: "Io ti sopravivro!"

– "Я тебе переживу!" – переклала мені Селена напис на пляшечці. Понюхавши її, я зрозуміла, що це ті самі парфуми, якими пахнув Тимотей. Він і тітка Анастасія надавали перевагу одному й тому ж аромату. Я нічого йому не сказала. Та він зауважив:

– Тітці напевно було б дуже приємно, якби моя дівчина приміряла її хутра й сукні. Вони зараз тут. Гадаю, тобі її речі чудово б пасували, бо ви маєте подібну статуру. Зрештою, це ми бачили ще в Парижі.

Ось так ми почали порпатися в шафах по всьому тому старому домі. В ньому ще залишалося безліч прекрасних речей у благеньких скринях, які колишні власники, моряки, привозили з далеких мандрів. Блукаючи будинком, ми увесь час напотикалися на величезні комоди й оббиті залізом корабельні сейфи із дубровницькими замками. Одну з тих скринь, де було повно тітчиних речей, він привіз із собою з Італії до Парижа, а з Парижа сюди. Звідти він вийняв і запропонував мені одягти шубу з полярного лиса… Шуба підійшла мені бездоганно.

– Вона твоя, – шепнув він і поцілував мене. Потім дарував мені браслети, десятки тітчиних мітенок і рукавичок, і перстені, що надягаються поверх рукавиці, з камінням кольору шкіри, мережива чи шовку.

– Коли прийде час, отримаєш у дарунок і нові парфуми. Але ще не зараз.

З Тимотеєм було дуже цікаво. Тут він почав демонструвати мені всілякі свої вміння. Навчив мене, як можна їсти двома ножами, навчив малювати стопи арабськими фарбами, а губи – чорним лаком. До біса мені личить. Почав мені давати уроки куховарства. В мене аж волосся стало дибки, коли він мене навчив готувати пивну юшку з кропом, зайця в порічковому соусі, і врешті устриці св. Якова з грибами. Я добросовісно всьому навчилася, та куховарити й далі доручала Селені. Він був трохи розчарований. Коли я якось запитала, де б я могла в Которі зробити зачіску, він посадив мене на диван, узяв виделку й ніж і вмить підстриг мене так, що зразу й узяв мене тут, на дивані, перш ніж я встигла глянути на себе в дзеркало. А з новим проділом, який він мені зробив, у дзеркалі я була викапана його тітка.

– Кого це він тут насправді бере, мене чи свою тітку Анастасію? – спитала я сама себе.

Найприємнішими були вечори, коли ліхтар з Тунісу, щойно його засвітиш, розстеляв барвистий перський килим на стелі, вечори, коли ми дивилися з душі, а чули з темряви. Ми сиділи в саду за будинком, на рівні другого поверху, мружилися в пітьмі та їли виноградарські персики, волохаті, немов тенісні м'ячики. Як вкусиш його, наче мишу гризонув за спинку. Тут, нагорі, у високій траві росли фрукти, лимон і дикий апельсин. Над нами змінювали одна одну ночі – кожна глибша й просторіша за попередню, а за стінами змішувалися хвилі, чоловічі й жіночі голоси. У кам'яному відлунні з міста до нас долинали звуки скла, металу й порцеляни.

– Слухай, – казав мені Тимотей, – чоловічим голосом можна збезчестити жінку. Чуєш отой жіночий сміх?

Я прислухалася. Сміх був гортанний, гарячий і набубнявілий, от-от лусне. І тут раптом хтозна-звідки, з верхнього Котора, в той жіночий сміх увірвався оксамитний чоловічий голос, прорвав його і позбавив цноти чи й запліднив, і жіночий сміх тієї ж миті завмер...

Пам'ятаю, іншого разу, на Івана, коли час (як каже Тимотей) тричі спиняється, я крадькома роздивлялась його. Він лежав у ліжку й дивився на стелю, вистелену моїми барвистими спідницями, розгорнутими, наче віяла. І тоді я відчула, як він дивно став пахнути. Потім я бачила, як він голий прокрався в ніч, на спорожнілий берег, і увійшов у тепле море. Трохи поплававши, перевернувся на спину, розкинув руки й ноги, і з рота в нього висунувся величезний язик, яким він облизав ніс, як це роблять собаки. Лише тоді я помітила, що прутень у нього стоїть і, наче риба, раз за разом виринає з хвиль. І знову згадала, як він мене вчив, що можна ворожити на споглядданні чоловічого славня. Він лежав нерухомо в солоній морській воді і дозволяв припливу й хвилям легенько гойдати його статевий орган і, як жінка рукою, немов якась могутня коханка, вицідити сім'я. Врешті я побачила, як він викинув ікру в море й заснув на припливі, ніби на коханці...

4

Якось, заморившись блукати по дому, я мимохідь глянула на портрет пані Катени, матері Тимотея, і мені здалося, що він якось дивно позирає на мене. Дивніше, ніж перед тим. Були сутінки, коли на небі перемішуються птахи й кажани, юго зненацька вривався в кімнати й задирав краї покривал...

Взагалі-то, в домі, точніше, між мною й Тимотеєм і далі була якась напруженість. Він і тут поводився так, наче познайомився зі мною в той

день, коли я прийшла з гітарою дати йому перший урок музики. Наче колись у Греції я ногою не розстібала йому під столом штани.

– З таким доведеться мені юшку виделкою їсти, – подумала я перелякано, – хіба може таке бути, що він мене не впізнав?

– Ти мене любиш? – спитала я його.

– Так.

– Відколи? Чи ти пам'ятаєш, відколи? Зізнайся, що в Парижі ти подав оте оголошення, склавши його так, щоб колір волосся і все інше підходило до мене! Зізнайся, що потім ти вирізав оглошення з газети і сам його підкинув у мою поштову скриньку на вулиці Filles du Calvaire. Коли ти зізнаєшся, що знаєш, хто я?

А він мені сказав:

– Я навіть не знаю, хто я, а тим паче хто ти.

– Ти той метелик, що викликає землетрус в чужому житті. Але я? Ти пам'ятаєш, хто я?

Задивившись у воду під західною брамою Котора, він додав:

– Ти й сама не знаєш, хто ти... А що стосується метелика, метелик значить дещо інше... Нині кінець світу настільки близький і настільки можливий, що будь-якої миті будь-який метелик може його спричинити... Та я тобі мушу дещо розповісти про кінець світу. Багато хто вважає, що кінець світу буде видно з будь-якого місця земної кулі. Треба зрозуміти, що це насправді значить. Якщо кінець світу можна бачити будь-де, це означає, що простір зникне. Отже, кінець настане тому, що час відокремиться від простору в тому сенсі, що всюди у світі

простір буде зруйнований. Всюди залишиться лише безшумний час, вільний від простору.

– Ну що ж, можна й так сказати, – вирвалось у мене.

– Бачиш, я так не думаю. В древньому Ханаані поблизу храму був круглий жертовник, а навколо нього – сидіння. То були сидіння для того, щоб спостерігати кінець світу. З них судний день можна було бачити найкраще. Отже, вони чекали кінця світу в одній-єдиній точці. Для них то був кінець часу, а не простору. Бо якщо кінець світу можна бачити в одній-єдиній точці, це значить, що в тому випадку й на тому місці зникне саме час. Це кінець світу. Простір звільняється від часу.

– Я про кохання, а ти про кінець світу.

– Та я ж тобі про кохання й кажу. У серці немає простору, в душі немає часу...

І показав мені гори над Котором.

– Бачиш, – сказав він, – там, на горах, лежить сніг. І ти думаєш, що там сам лише сніг. Та це не так, там три сніги, і це навіть звідсіля можна ясно побачити й розрізнити. Один – минулорічний, другий, котрий видно під ним – позаторішній, а той, що нагорі, випав цього року. Сніг завжди білий, але кожного року він інший. Так і з коханням. Немає значення, скільки йому років, важливо те, чи воно змінюється чи ні. Якщо ти кажеш: моє кохання вже три роки таке саме, знай, що твоє кохання померло. Кохання живе лише доти, доки змінюється. Якщо перестане змінюватися, це кінець...

Тоді я надумала дещо, що мене водночас і лякало, й нестримно приваблювало. Я сказала Селені, що завтра власноруч приготую на вечерю зайця в порічковому соусі. Служниця вражено на мене глянула, проте пішла й купила все, що потрібно. Перед вечерею я шепнула на

вухо Тимотею, що означатиме заєць на столі для нашої постелі того вечора. І виконала обіцянку. З тих пір він уважно придивлявся до страв, які я йому готувала, і чекав вечора із сяючими очима. А одного ранку подарував мені повний човен квітів. Їхній аромат змішувався із запахом солі й моря.

Минали дні, гарні й сонячні, ми купалися, їли смажену рибу, збирали мідій. Якось він поранив об край черепашки середній палець на лівій руці. Я висмоктала кров, і все минулося. Я їла смокви з його долоні, і вони пахли тими дивними парфумами. Вдихнувши той запах, я ніби почула, про що думає Тимотей. Нарешті зрозуміла – Тимотей продавав старий дім. А сама собі сказала:

– Що то тебе обходить? Вдар виделкою об ложку та й співай! Важливий Тимотей, а не дім. Якщо це взагалі він.

І аж захолола від такої думки.

Коли він виходив з дому в тій чи іншій справі, я й далі блукала порожніми кімнатами. На дні тієї самої корабельної скрині знайшла бурштинову вервицю і старовинний корсет з чорного мережива. Він був гаптований золотом і тримався на скляних ґудзичках. Корсет його тітки, з монограмою "А", укріплений китовим вусом. Його можна було носити поверх трусиків або без них, а панчохи трималися на каучукових підв'язках. Я взяла його, вирішивши зробити Тимотею сюрприз.

Того вечора я приготувала Тимотеєві устриці св. Якова з грибами, а після вечері взяла крапельку його парфумів "Я переживу тебе", помазавши ними зап'ястя і за вухами. Надворі дув юго, десь за кам'яною стіною захихотіла якась жінка. Крізь її сміх прорвався голос Тимотея. Він співав ту пісню, якої я його навчила, якщо він не знав її й раніше:

У сорочці тихій завтрашніх порухів...

Потім я почула, як він пішов чистити зуби медом. Коли він ліг у величезне жіноче ліжко, ліжко на три особи, я з'явилися в самому лише корсеті його тітки Анастасії. Він лежав голий, ми дивилися одне на одного, мов заворожені, прутень його був якимось чотиригранним і схожим на могутній ніс з двома хвацько закрученими вусами під ним. Я сіла на нього верхи, і коли моя пристрасть мала сягнути вершини, закинула голову назад й ледь не знепритомніла від жаху – переді мною в золотій рамі була його чорноволоса тітка Анастасія у своєму корсеті й зі смарагдовими сережками у вухах, щоправда, картина рухалася в любовному ритмі. То було дзеркало, що висіло над ліжком, і я себе в ньому не впізнала...

Та вершина неодмінно настає, і ми не можемо її спинити, коли вона вже в дорозі.

Тієї миті, коли він витриснув сім'я й запліднив мене, я вся посивіла, цілком перетворюючись на власних очах в іншу жінку на ім'я Катена, а чорнява красуня, Тимотеєва тітка Анастасія, назавжди зникла з дзеркала, з ліжка на три особи і з дійсності...

Це було так, наче мене запліднила його мати.

Переклала Наталка Чорпіта